

Dødsdommene mot Hans Pedersen (Ellingseter) Tomren og hans niese Gjertrud Olsdatter Tomren av 03 Jul 1737

Tingbok for Romsdal, 1732-40, sidene [177a-177b](#)

Anno 1737 d 3 Julij blev efter Fogdens Sr: Børge Eegs anmodning af 12 Apr: indeværende aar, og derpaa give Velbr: Hr: Amptmand og Cancellie Raad Christian Soelgaards resolution af 22 ejusdem¹ Begge saaledis liudende: Et Ectraordinaire Ting holden paa Fogdegaarden Giermenes over 2de Delinqventer² nemblig Hans Pedersen Tommeren, som udi sit ægteskab hafde begaaet leyermaal³ med sin Qvindes, Brit Joensdatters Søster datter Giertrud Olsdatter Tommeren som nyeligen var restitueret af een siugdum, som lenge hafde holdet hende ved sengen.

Ved samme Ting var overværende Bmte: Kongl: Maysts: Foged og 8te eedsvorne upartiske Laugrættes mænd, nafnlig:

Biørn Børges: Dogstad	Børge Eriks: Villa
Ole Niels: Hoem	Ole Peders: Helland
Knud Peders: Rechedahl	Joen Søfrens: Tommeren
Ole Peders: Fixdahl	i stæden for Erik Ellings: Dogstad
og Knud Hannibahls: Uhren.	

Paa Delinqventernis siide var mødt som deris anordnede forsvar Sr: Mathias Rafn.

Delinqventerne bleve da ufængslede fremstillet for rættten som begge vedtage Stefnemaalet. Derefter blev først Hans Pedersen tagen udi examen, som frivillig bekiendte, sig at være fød paa Ellingsætter i Wæsnæs Sogn, af forældre Peder Knuds: og Brit Hansdatter, var nu 30 aar, hafde været gift med sin Qvinde Beritte Joensdatter fiire aar til nestavvigte⁴ Nytaar, og var hans Kone hen imod 75 aar, og var hand kommen i fær med hendes Søster datter Giertrud Olsdatter, som da var i tjenste for ham, paa nestafvigte Romsdahls market, og gjorde gierningen under sin egen baad sammestæds, som da var kolvet paa landet. Flere ganger hafde hand ej haft med hende at bestille, ej heller givit hende noget derfor, og var hendes vilje dertil, ligesaa god som hans. Rættten tilspurde delinqventen: Om hand ey viste hvad synd hand i saa maade begikk, og hvad straf der ville følge paa? Der til svarede hand: At hand hafde drukket noget brendeviin med een deel af sine grander, og var der af bleven saa drukken, saa hand iche viste hvad hand gjorde mens viste nok, da hand blev ædrue igien, at have begaaet denne syndefulde gierning. Hvor paa hand strax, da hand kom hjem, skilde sig af med bmte: delinqventinde.

Der efter blev fremstillet indbenefnte Giertrue Olsdatter fød paa gaarden Tommeren af forældrene Ole Ols: og Ingeborg Joensdatter, var 20 aar gammel og bekiendte eenstæmmig med delinqventen Hans Peders: Rættten tilspurde Qvindemennisket: Om hand iche hafde begieret slig af hende før? Der til hun svarede: Nej. Og som hun ej endnu hafde gjort Barsel, tilspurtes hun naar hun ventede sig at komme i Barselsæng? Delinqventinden svarede: At hun nu hver dag maatte det formode, og viste sig ingen tiid fri. Og kunde hun iche nægte, jo at

have vist at det var større synd, at hun saaledis hafde med ham at bestille, end som med en fremmend, mens tengte iche at det skulle komme der til, at hun skulde blive frugtsommelig, og hafde hun første gang brugt alternes Sacramente, da hun var 16 aar gammel, nu sidst gaaet til Guds Bord nestafvigte nyt aars dag, uden at aabenbare sin tilstand for præsten. Bemeldte Hans Peders: hafde hun staaet i tieniste for paa fierde aar.

Mathias Rafn, som deris forsvar fremstoed, og sagde sig udi denne Sag, til delinqventernis forsvar ey andet at kunde indgive, uden i Rætte, for deris eenfoldigheds og ungdoms skyld, straffen til det beste ville moderere. Derpaa satte Fogden i rætte, at delinqventerne efter lovens 6 bogs, 13 Cap: 14 art – maatte ansees og straffes. Blev da saaledis dømt og

Afsagt.

Disse tvende Delinqventers selstændige u=tvungne Bekiendelse, overbeviiser dem noksom deris grove mishandling; saa vel imod Guds, som Hans Kongl: Mayestetz Høypriiselige lov; og som saadan deris Strafværdige gierning er af alt for stoer betydende og forargelig Suite, indestaar denne Rætte sig iche, straffen, efter deris forsvars begiærning at moderere, men kiender for rætt, at disse delinqventer Hans Pedersen og Giertrud Olsdatter, bør for saadan sin begangne Blodskam⁵, efter lovens 6 Bogs 13de Cap: 14 art: Miste sit Liv og ved sverd henrættes.

- - - o 0 o - - -

ETTERORD

Hans Pedersen ble født ca. 1707, av foreldrene Peder Knutsen og Britt (Berit) Hansdatter Ellingseter. Peder Knutsen Ellingseter (f.ca. 1656 i flg. FT-1701) døde i 1709 og i skiftet etter ham av 07 Nov 1709 fremkommer det at han har vært gift 3 ganger, og at Hans Pedersen har 5 halvsøsken: Knut fra første ekteskap, samt Gunder, Knut, Berte og Marit fra andre ekteskap.

Hans Pedersen forlovet seg med Britt (Berte) Jonsdatter i Vestnes kirke 30 Nov 1732, *Veøy mini*: "*Trolovedt Hans Pedersøn Ellingsetter, Berthe Joensdatter Flade. Spons: Joris Schielderup, Hannibal Sætter*". De giftet seg samme sted 01 Jan 1733.

Etter rettsaken i 1737, står følgende i *Veøy mini* (side 175): "*Dmic: 4te: p: Trin⁶ i Tresfiord k: Døbt Et u-ægte Barn N: Ingeborg – Faderen er Hans Pedersøn Tomern, Moder er Berthe Olsdatter Tomren. Faddere – Marthe Vige, Brith Tomern, Hans Tomern, Ole ibid:- | Forældrene dømte for underretten paa deris Liv |*". Vi vet nå at her er moren feilført – det skal være Gjertrud Olsdatter, men ikke minst så framkommer barnets navn: Ingeborg.

Dødsdommen ble ikke fullbyrdet, heldigvis for dem og etterkommerne ble ikke sverdet anvendt. Dødsdommer skulle til høyere rettsinstans (hofretten) og det må han endt med benådning, noe som ikke var uvanlig mot midten av 1700-tallet. At det likevel gikk bra kan vi se bl.a. av at Hans gifter seg på nytt etter at Britt Jonsdatter dør 8 år senere i 1745 (*Veøy mini* s.265): "*Døde i Wæsnes Sogn in Februario – Berrit Jonsdatter Tomren 81 aar gamel*." Den store aldersforskjellen mellom Hans og Britt som framkom under rettsaken, nærmere 75 år, bekreftes i dødmeldingen. Dvs. at Britt Jonsdatter Flaten Tomren ble født ca. 1664 og døde 1745.

I skiftet av 08 Feb 1745 (Romsdal skifteprotokoll 1740-51, s.379a) etter Britt (Bereth) Jonsdatter, mellom enkemannen Hans Pedersen og hennes etterlevende bror Knut Jonsen og søsterdatteren Gjertrud Olsdatter, fremkommer det altså at også Gjertrud slapp unna sverdet i 1737! Til hennes formynder under skiftet ble oppnevnt Peder Pedersen Løvold. Det var mange fra Ellingseter og Tomren som hadde fordringer i boet, så Gjertrud fikk ikke mer enn 3 riksdaler, 3 ort og 13 skilling etter sin tante (utlagt som 2 bækrer, en blå og en rød stakk, en vadmels stakk, ei rød trøye, ei kiste med lås og i rede penger: 1 skilling fra hennes datters far – enkemann Hans).

Noe mer om Gjertrud Olsdatter vet jeg ikke, ei heller hvorfor Peder Pedersen Løvold er formynder for henne. Peder Pedersen Øvre-Gjerdet giftet seg med Marit Knutsdatter Løvolden i Veøykirka 27 Mai 1744, så da må det være en annen grunn for formynderskapet. Uansett så tilsier vel dette at Gjertrud i 1745 fortsatt oppholdt seg i Tomrefjorden. Gjertrud er for øvrig ikke ført som fadder hverken ved Peder og Marits sønn Peders dåp 14 Mai 1745, eller for sønnen Iver i romjula 1746 (men der er Gjertruds onkel Hans Pedersen Tomren en av fadderne) og heller ikke for datteren Ingeborg 08 Okt 1749 (men der er det for så vidt både Olsdøtre fra Langsten og Lie blant fadderne, samt Ole Olsen Løvold).

Enkemannen drøyer ikke lenger enn nødvendig for allerede 05 Jul 1745 giftet han seg med Berit Sjursdatter Tomren (Veøy mini s.268): *"Ægteviiede i Weedøe Kirke Enchemand Hans Pedersen Tomren med sin Fæster Møe Berrit Siursdatter Tomren."* Året etter får de en sønn Peder, som døpes 12 Jun 1746 i Vestnes kirke: *"Døbt Hans Pedersen Tomrens Søn Kaldet Peder; Spons: Ingebor Hannibalsdatter Frostad, Sigri Hannibaldsdatter Ellingsæter, Hannibald Pedersen Tomren, Ole Olsen Frostad og Peder Hannibaldsen Ellingsæter"*.

Hans og Berit får flere barn. I tillegg til sønnen Peder i 1746, kommer døtrene Berit i 1748 (døpt i Vestnes kirke 20 Okt 1748) og Gjertrud i 1750 (døpt i Vestnes kirke lørdag 24 Okt 1750).

I skiftet av 04 Feb 1746 (Romsdal skifteprotokoll 1740-51, s.401a) etter moren, Berit Hansdatter Ellingseter (født ca.1675 – død 16 Mai 1745), mellom hennes enkemann Hanibal Nilsen (hennes andre ektemann) og barna Hans Pedersen Tomren, Peder og Nils Hanibalsønner samt Ingeborg og Sigrid Hanibalsdøtre, står det at Hans har fått hjemmegave og avstår morsarv for at halvsøskenene også skal få utlagt hjemmegave. I det påfølgende skiftet (s.401b) etter sin ugifte og barnløse svoger Lars Sjursen Tomren, er kona Berit arving, mens Hans Pedersen selv stilte som formynder for den andre svogeren sin Ole Sjursen Tomren.

Hans Pedersen Tomren stiller som en av forloverne for Mads Hanibalsen Marken og Ingeborg Hanibalsdatter Rekdal, i Vestneskirka 02 Mai 1751. Det må være noe av det siste som er registrert, for dødmeldingen på ham kommer like etter og er ført slik i Veøy mini (s.344):

"Døde og Begravne af Wæsnæs Sogn Den 11te Aug; afgl: Dannemand Hans Pedersen Stor-Tomren 45 aar gammel."

Fra dødsdømt til dannemand, det var håp altså. Med dødmeldingen bekreftes det at Hans gikk i sitt 45 år i 1751 og må da være f.ca. 1707. Dette stemmer også med oppgitt alder under rettsaken i 1737. Hans Pedersen ble omsider gravfestet 11 Okt 1751 (Veøy mini s.348).

Enken Berit Sjursdatter Stor-Tomren forlovet seg 24 Mai 1752 med unγκaren Ahred Haldasen Øvre-Frostað. Innføringen står i Veøy mini på s.355, og der står det også at: *"...hvilke Personer hafde erhvervet sig en Kongl: Allernaadigste bevilling, Dateret Christiansborg Slot Den 24de Decbr: 1751, at de maatte Ægte hinanden, endskiønt denne Enkes Første Mand Hans Pedersen og denne hendes Fæster Mand Ahred Haldasen ere Fulde kiødlige Sødskende-børn. Og at de hinanden ej nærmere ere Beslægtede, derom Caverede som Forløftings Mænd Gunder Rasmusen Øvre-Frostað og Ahred Olsen Stor-Tomren."*

Berit Sjursdatter døde på Stor-Tomren 07 Mar 1784 av "Polsk Syke", i en alder av 67 år og 4 måneder, og må da ha vært født i november 1717.

Hvordan gikk det med Ingeborg Hansdatter, født på Tomren i 1737? Jeg vet ikke, men om noen har opplysninger om Gjertrud Olsdatter eller Ingeborg Hansdatter så oppdaterer jeg gjerne denne skrivelsen. Det er jo kanskje noen som må prise seg lykkelig over benådningen, hvis de skulle være etterkommere etter evt. senere barn av Gjertrud. På samme måte som evt. etterkommere etter de tre barna på Stor-Tomren: Peder (1746), Berit (1748) og Gjertrud (1750).

Publisert av R. M. Istad, Bø i Telemark 21.03.2014

Tilføyer

- Av 28.03.2014, etter innspill fra Helge Bjerkevoll.

Bygdebøkene både for Fiksdal Sogn og "Tomrefjordboka" forteller om denne hendelsen. I følge bygdeboka ble dommen over de to omgjort i 1738 og Hans "fekk 5 års tvangsarbeid på næraste festning, dvs. i Trondheim".

Om Gjertrud står det at hun ble benådet ved kongelig resolusjon av 21/2 1738 og straffen omgjort til fem års arbeid "udi fiskeriene". Olav Rekdal skriver: "Gjertrud var ikke med i skiftet etter mor si i 1749, så ho synest å ha gått bort tidleg utan å ha born etter seg." Men så er det det at moren lenger oppe er ført død 1736, så det er vel helst skifte etter faren Ole Olsen Stor-Tomren som dør 1748 det er skifte etter i 1749.

Ingeborg Hansdatter finner ikke H. Bjerkevoll nevnt mer i bygdeboka. Hverken under bruk 1 Jogarden hvor Gjertrud kom fra, eller under bruk 6, Hansgarden hvor Hans giftet seg til gards.

De andre barna til Hans:

1) Peder gift 1777 med Kristi Pedersdatter bnr 3 Indre Vike. *"Dei har ikkje born kristna i Vestnes og synes flytta herifrå."*

2) Berit kom til Itle Frostad bnr.2. Gift med Amund Ivarsen Frostad. De fikk 5 barn. Av videre etterkommere så ser vi at Ivar Amundsen som tok over etter faren, hadde en datter Berit som fikk 8 barn.

3) Gjertrud gift til Fiksdal med Peder Madsen Fiksdal. De fikk 4 barn.

Ellers så har bygdeboka en interessant beretning fra vårtinget 1740. Der møter gamle Berit Jonsdatter opp og klager sin nød over at ho ikke har hjelp på garden og det måtte søkes om å få Hans hjem. Visst ikke så ville ho krepere. *"–Hans slapp fri etter søknaden frå kona og var snart attende i Hansgarda som ein vel akta mann. Han var soleis lagrettesmann i 1749"*.

Mine merknader til Helges tilføyelser.

Det er åpenbart stor etterslekt etter Hans Pedersen Tomren, men evt. etterslekt for Gjertrud Olsdatter Tomren er mer usikker. Hennes mor Ingeborg Jonsdatter døde 60 år gammel i 1736, og ble gravlagt fra Vestnes kirke tredje juledag. Det mangler skifter for Romsdal sorenskriveri for perioden 1731-40.

Gjertrud ble altså benådet og burde vært tilbake i hjembygden senest i 1743. Til tross for bygdebokas framstilling, virker det sannsynlig at Gjertrud Olsdatter faktisk kom tilbake og var i live under farens skifte av 03 Jun 1749. Dette er ført i Romsdal sorenskriveri, Skifteprotokoll 1740-1751, [side 533a](#). Skiftet etter Ole Olsen Tomren er mellom hans enke Anne Knutsdatter og deres felles barn Ingeborg d.e. og Ingeborg d.y. *"Samt Gjertrud Knutsdatter"*.

Det siste er nok en feilføring, for hvorfor skulle en Knutsdatter være arving etter en Ole? Dessuten en som av alle ting het nettopp Gjertud, og som altså ikke var et av fellesbarna. Enkens laugverge var Hanibal Tomren, mens yngste Ingeborgs formynder var Lars Knutsen Vike. Det var også ei Gjertrud Olsdatter som hadde krav i boet på 3 riksdaler, men siden boets formue ikke dekket gjelden ble det ingen arv og kreditorene fikk kun dekket deler av sine krav. Under utleggingen får denne Gjertrud Olsdatter dekt 2 riksdaler bl.a. i en skinnstakk og litt under halvparten i kua Buløkke.

Om dette er én og samme Gjertrud i skiftet vet jeg ikke, ei heller ikke om "vår" Gjertrud giftet seg og fikk flere etterkommere.

Datteren Ingeborg er det altså ikke spor etter - ennå.

Referansen til benådningssøknaden fra Berit Jonsdatter for sin mann Hans Pedersen, finner vi i Romsdal sorenskriveri, Tingbok 1732-1740, [side 286a](#). Det skjedde på Vårtinget for Vestnes otting holdt på Gjermundnes 08 Feb 1740:

”Fremkom for retten Berette Joensdatter Tommeren og tilspurde laugrettet med tilstæde værende Almue, om de ick viste, at hun nu er en qvinde af 75 aars alder, er snart Sengeliggende, og sendt syg, haver ingen hielp, som kand dyrke hendes paaboende gaard, med tre vidner hun efter aller underdanigste ansøgning, kunde faa sin Mand Hans Pedersen som er dømt i arbeide ved Thrundheims fæstning, der fra allernaadigst dimitteres, og i fald hun ej kunde faae ham hiem igien, Er vitterlig at hun for mangel af tilsuun og fornøden forplegning (...) maa Crepere? Der til de svarede: at det sig alt saa i sandhed forholdt, hvorefter hun tingsvidne af retten var begierende. Som bevilget blev.”

Oppdatert pr 04.04.2014

¹ Ejusdem = Samme måned

² Delinkvent = "forbryder, som underkastes retsforfølgelse og straf, spec. henrettelse." (Ordbog over det Danske Sprog)

³ Lejer-maal = "samleje uden for ægteskabet (der tidligere straffedes paa forsk. vis)." (ODS)

⁴ Nest-afvigte = "-forbigangen, -foregaaende, -forgangen, -forleden, -leden) om tid: nærmest foregående; lige forløbne; forrige; ogs.: som går umiddelbart forud for den foregående" (ODS)

⁵ Blodskam. Definisjonen av blodskam på denne tiden fraviker vel noe fra det vi ville sagt i dag, slik det fremkommer under tingrettens behandling. At Hans på 30 år (gift med ei på nesten 75 år) finner den mer jevngamle Gjertrud på 20 år er vel ikke så rart, selv om hun altså er konas niese - fra før Hans giftet seg med henne. Så ja, Hans er Gjertruds onkel, men ikke langs blodlinja – det er via inngifte (svogerskap). Den anviste paragraf (6-13-14) i Kong Christian den femtes lov lyder slik: "De, som sig i de forbudne Leed imod Guds Lov, enten i Blod, eller Svogerskab, forsee, straffis paa deris Liv, og derforuden, saa fremt samme Blodskam er begangen baade med Fader og Søn, eller baade med Moder og Daatter, eller af Fader med Daatter, eller af Søn med Moder, da skulle Kroppene, naar de halshugne ere, kastis paa een Ild og opbrændis."

⁶ Dmic: 4te: p: Trin (1737) = Fjerde søndag etter Trinitatis (søndag etter pinse, Treenighets søndag), dvs. 14 Jul 1737. Rettsaken var den 3. juli da Gjertrud altså gikk sist i dagene og vi vet de var raske med å døpe barna den gangen, så Ingeborg ble nok født ca 10. juli. Regner vi oss bakover de normale 40-42 ukene, så kommer vi til at Romsdalsmartnan var sist i september også den gangen i 1736.